

A harmadik forduló határideje: 1970. március 22.

Téma: Hősök voltak.

Kérdései: — Nevezd meg három olyan kommunista hőst, aki a második világháború alatt a felszabadulásért küzdött.

— Mi volt azon a békepárti röplapon, amelyet a német megszállást követő napokon a vásárhelyi munkásvezetőktől elkoboztak?

— Mikor és milyen címmel jelent meg a felszabadulás után az első vásárhelyi újság?

Olvasásra javasolt művek: — Földes Péter: Találkozás a föld alatt Bp. 1968. Móra Kiadó.

— Hámosi Ottó: Hősök voltak Bp. 1960. Móra Kiadó.

— Hárs László: Majd a gyerekek Bp. 1963. Móra Kiadó.

— Illés Béla: Hazatérés (6. osztályos irodalom könyv.)

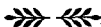
— Szigeti János—Herczeg Mihály: Hmvhely negyedszázados fejlődése 1944—1969. Hmvhely 1969. M. Sz. M. P. Városi Biz. Soksz.

A Pályázatot a Megyei Könyvtár és a Hmvhely- Városi Úttörő Elnökség kulturális szakbizottsága közösen hirdette meg.

c) *Író-olvasó találkozón való részvétel* a könyvhét alkalmával. A Megyei Könyvtár és a Hmv. Városi Úttörő Elnökség kulturális szakbizottságának közös szervezésében.

d) *Az irodalom szakkör és az olvasó mozgalom együttműködési területe:* a könyvmegbeszélésekkel, valamint a vers- és prózamondási versenyekkel az érdeklődés felkeltése az előadott mű szerzője, ill. annak művei iránt. Továbbá irodalmi összeállítások szerkesztésével és bemutatásával a műsorban szereplő írók-költők életének, munkásságának, műveinek megismertetése, megszerettetése.

Munkánk sok esetben nehézségekbe ütközik a tanulók családi környezetének közömbösége miatt.

DR. VÁRKONYI NÁNDOR

Tanárképző Főiskola, Szeged

Az olvasó-mozgalom lehetőségei a gyakorlati órákon

Általános iskolás gyermekeink olvasóvá nevelése valamennyi tantárgy tanítása során megvalósítandó feladat. A technika századában azonban különösen hangsúlyos e probléma a reál ismeretek vonatkozásában. A gyakorlati foglalkozás tanításával kapcsolatban a mozgalom előnyeinek a kihasználását sürgeti még az a körülmény, hogy a tantárgynak ez idő szerint nincs tankönyve.

A fenti megfontolások után nyilvánvaló, hogy az általános iskola műszaki alapozása sem nélkülözheti a könyvekkel való barátságot. A kérdés, hogy milyen úton induljunk a megoldás felé? Nem kétséges, hogy nagyon sok lehetőség kínálkozik. Ezúttal egyet szeretnénk bemutatni a sok közül.

Még a téma részletezése előtt megjegyezzük, hogy a rendelkezésre álló időkeret szűkös volta miatt a műszakis nevelőknek mindig komoly gondot okozott az anyagismereti részek tanítása. Ezen a problémán is segíthet – egyéb előnyei mellett – az olvasó-mozgalom céltudatos beindítása.

A könyvnek, mint oktatási eszköznek a használata, bizonyos módosításokat kíván a nevelőtől módszereit illetően. A megszokott, hagyományos eljárásokat új megoldások váltják fel, melyek jobban biztosíthatják a várt eredményeket.

Az anyag- és gyártásismeret oktatásával kapcsolatban – függetlenül a tartalomtól – az alábbi tanítási rendet célszerű betartani:

- a) Az irodalom megjelölése.
- b) A feladatok közvetlen meghatározása.
- c) Az olvasott anyag visszakérdezése, összegyűjtése.
- d) Az összegyűjtött ismeretek kiegészítése, szemléltetése.
- e) A kialakult fogalmak rögzítése a vázlatban.

Ezek után lássuk a példát.

A hatodik osztály tantervi anyagában szerepel először a *famegmunkálás*. Egyszerűbb műveletsorok megvalósítása közben ismerkednek tanulóink a manuális feladatokkal. De ezt megelőzően, illetve ezzel párhuzamosan vizsgálódásuk tárgya a művelésre szánt anyag: *a fa*.

A technológia tudománya a fával, mint hagyományos anyaggal nagyon részletesen foglalkozik. Az általános iskolai Tanterv az általános fogalmak tisztázása után *a hazai fafajták* ismertetését rendeli. Rövid kis tanulmányunkban ennek a témának a megvalósítását fogjuk soron követni.

Az első lépés az *irodalom megjelölése*. Két-három héttel a foglalkozás időpontja előtt felhívjuk tanulóink figyelmét azokra a könyvekre, szaklapokra vagy egyéb írásművekre, melyekben a sorra kerülő ismeretanyagot fellelhetik. *Nem* feltétlenül szükséges, hogy minden gyermek *ugyanabból* a forrásmunkából készüljön. Célravezető megoldás, ha olyan műveket nevezünk meg, melyek *a lényeges vonatkozásokban azonos* álláspontot képviselnek.

Jelen esetben fontos azonban, hogy az elméleti ismeretközlésen túl, jól érthető *szemléltető rajzok*, vagy *képek* is szerepeljenek. Nem lenne elegendő ugyanis, hogy pusztán szavakkal határozzuk meg a különböző fafélések külső és belső ismertetőjeleit. Ez a fogalomkialakítás nagyon hiányos és egyoldalú lenne.

Érdeemes megemlíteni, hogy ma már sok iskolában elképzelhető a szükséges szakirodalom központi kiosztása. Jó megoldás, ha egy-egy használható szakkönyvből annyit tartunk a könyvtárban, hogy legalább a dolgozó brigádokat ki tudjuk elégíteni. Ez gyakorlatilag csoportonként négy-öt könyvet jelent. Külön értéket adhat még a felkészülésnek, hogy a brigád tagjai közösen bonyolítják le azt! Természetesen ez az út még nem minden iskolában járható.

A hazai fafajták tárgyalásához minden olyan szakkönyv megfelelő, amelyben a témát érthető illusztrációk kíséretében elemzik. Megemlíthetjük többek között *Becske Ödön*: „*Bútoripari alapismeretek*” c. könyvét, amely a fenti követelményeknek minden vonatkozásban megfelel.

A szakirodalom meghatározása után *a feladat közvetlen rögzítése* a tennivaló. Bármilyen tanulmányt vizsgálunk, megállapíthatjuk, hogy azok a témát rendkívül bőven tárgyalják. Ezért feltétlenül szükséges *a feladatok pontos körülírása*. A tanulók tehát előzetes kutatásaik során *ne legyenek mindenre kíváncsiak*, amit az adott mű elmond, hanem *válogassák* ki maguknak azokat a fontos jegyeket, amelyekre a nevelő figyelmüket felhívta. E gyűjtőgetű tevékenység közben természetesen megismerkednek nagyon sok érdekes momentummal, amelyek a kérdezett problémával rokonok, ám figyelmük mégis a megjelölt témára fog koncentrálni. Ezzel a módszerrel a konkrét ismeretanyag mellett a lényeglátásra is tanítjuk gyermekeinket.

A hazai faféléseket meghatározó jegyeket talán két nagy csoportba oszthatnánk: *a külső és a belső ismertető jegyekre*. A külső jegyek a lombzat formájára, színére, különleges tulajdonságaira vonatkoznak. Mivel nem lenne célszerű és eredményes dolog a kellenél nagyobb ismeretmennyiséggel terhelni tanulóinkat, elegendő ha először a hazai fafajták külső jegyeit jelöljük meg. Sőt tovább szűkítjük a

kört: egy foglalkozáson a *tülelű* fák, majd a következő két foglalkozáson a *lombos* fák szerepelnek. Így a téma elsődleges rögzítését három foglalkozásra osztottuk és az új fogalmak elmélyítésére még egy, esetleg két foglalkozást szánunk.

A tervezett gyakorlati órákat megelőző két, illetve három héten gyermekeink tehát a hazai fafajták első csoportjával: a *tülelű*ekkel ismerkednek. Feladatuk a *külső jegyek* összegyűjtése.

Az említett foglalkozáson a nevelő – a legtöbb esetben különböző forrásokból származó – ismereteket visszakérdezi, a gyermekekkel együtt összegyűjti. A szükségseknél jóval több technológiai fogalom fog szerepelni. Lényegések, kevésbé lényegesek, sőt lényegtelenek, oda nem tartozók. A beszélgetésnek, beszámolásnak a feladata, hogy a tanár vezetésével a többi helyről származó tudásanyagból a lényegeset, az ide tartozót kiválogassák tanulóink. A megfelelő pedagógiai érzékkel vezetett folyamatnak eredménye az lesz, hogy az először zavaros fogalomkáoszból kialakul a jól érthető ismeret, vagy ismeretrendszer. Gyermekeink nagyon szívesen vesznek részt az ilyen értelmű beszélgetésben.

A hazai *tülelű* fák *külső ismertetőjegyei* most már mindenki előtt világosak. Ez annyit jelent gyakorlatilag, hogy fényképek, rajzok segítségével mindenki felismeri őket. Az ismeretközlés eme szakaszához természetesen szükség van megfelelő szemléltető képekre, ábrákra. A nevelő által produkált nagyméretű képek az ellenőrzés folyamatához nélkülözhetetlenek. A különböző forrásmunkák ábrái – melyekből gyermekeink készültek – ezekkel nyernek „közös nevezőt”. Megjegyezzük, hogy a nagyméretű szemléltetést diavetítéssel is megoldható.

Amikor a nevelő úgy látja, hogy a *külső ismertetőjegyek* elsődleges bevétele sikertört, – továbbmegy, és megfelelő szemléltető eljárás kíséretében megtanítja az említett fák *belső* tulajdonságait, *felépítését*. E művelethez azonos méretre szabott fatestek kellenek, melyeken a magyarázat tartalmát a valóságban is szemlélni lehet. A *külső* és *belső* jegyek kapcsolása érdekében ügyes megoldás, ha ezekre a fatestekre a magyarázat végén a tanulókkal közösen felragasztjuk a lombzat képét. Így a két nagy fogalomcsoport kötése sokkal könnyebb!

Az így kialakított szemléltető anyagot – a téma tanításának tartamára – jó, ha közszemlére tesszük. Ezzel segítségére lehetünk azoknak a tanulóknak, akik a foglalkozás alatt nem tudták az ismereteket megfelelő módon rögzíteni.

Az első foglalkozás következő feladata a közösen kialakított fogalmak rögzítése a vázlatban:

HAZAI FAFAJTÁK

1. *Tülelű*ek

Jegenyefenyő

Levelei átlag 3 cm hosszúak, laposak, szélesek, az ágakon két sorban helyezkednek el. A fiatal fák kérge sima, szürke, az idősebbeké cserepes.

Fája sárgásfehér, gyantamentes, megmunkálás után fénytelen. Jól hasadó puhafa, gyakran csavarodottan nő, vetemedik. Asztalos munkára kevésbé alkalmas.

Lucfenyő

Levelei 1,5–2 cm hosszúak, hegyesek, az ágakon csavarvonal mentén helyezkednek el. Kérge szürkésbarna, cserepes.

Fája színe sárgásfehér. Belső sugarai alig láthatók. Gyantajáratokat tartalmaz. Puha, jól hasadó, rugalmas, kevésbé vetemedő fa. Az asztalosipar legfontosabb anyaga.

Erdei fenyő (1. ábra)

5–8 cm hosszú levelei kettosával nőnek, kör keresztmetszetűek. Kérge vörösesbarna, cserepes.

Sziójácsa széles, sárgás színű, a gesztje vörösesbarna. Évgyűrűi élesen elhatároltak. Fája puha, gyantában dús, de kevésbé rugalmas. Az épületasztalos- és a hajóépítőipar fontos nyersanyaga.

Fekete fenyő

Levelei hasonlítanak az erdei fenyőéhez, de hosszabbak és erősebbek. Kérge szürkésfekete, erősen barázdált.

Fája ugyanolyan, mint az erdei fenyőé, gyantatartalma igen nagy.

Vörös fenyő (2. ábra)

2 cm hosszú, finom levelei rövid hajtásokon csomókban nőnek. Leveleit ősszel elhullatja. Kérge vastag, vörhényes, cserepes.

Szijácsa sárgás, geszjte vörösesbarna. Gyantatartalmú, igen tartós fa. Értékes bútór-, épület- és hajóépítő fa.

Erdei fenyő
1. ábra

Vörös fenyő
2. ábra

A vázlat megírásával az első foglalkozás elméleti anyagával elkészültünk. A következő tennivaló az újabb fafajták megjelölése, melyeknek külső tulajdonságaival a legközelebbi foglalkozásra kell megismerkedni. A lombos fáknek első csoportját vesszük: a tölgy-, a szelídgesztenye, a kőris-, a szil-, a bükk- és a gyertyánfa.

A módszer az előbbivel azonos: a tanulók kutatómunkájának tárgya a fák *külső ismertetőjegyei*. A *belső jegyeket* a feldolgozás során ismét a nevelő tanítja megfelelő szemléltetéssel egybekötve. Jó, ha a foglalkozást az előző alkalommal tanultak felélevenítése vezeti be. Ha gyengébb csoporttal dolgozunk, fordítsunk különös gondot a terhelés optimális mértékére. Ott esetleg kevesebb anyagmennyiséggel is beérhetjük.

Az első foglalkozáson elmondottak szerint itt is elkészítjük a feldolgozott ismeretanyag vázlatát:

HAZAI FAFAJTÁK

2. Lombos fák

Tölgyfa (3. ábra)

Levelei hosszúkásak, mélyen karéjosak. Kérge szürkésfekete, repedezett.

Szijácsa sárgásfehér, geszjte sárgásbarna. Bélsugarai szélesek, fája sok csersavat tartalmaz. Durva szerkezetű, jól hasadó, rugalmas, igen tartós fa. Kiváló tulajdonságai miatt az ipar minden ágában használatos.

Szelídgesztenye

Levelei lándzsa alakúak, fűrészelték. Kérge sima, szürke.

Szijácsa piszkosfehér, gesztje világosbarna. Fája hasonlít a tölgyhöz, de finomabb szövetű. Jól hasadó, tartós, közepes keménységű fa. A bútorasztalosipar használja.

Kőrisfa (4. ábra)

Levelei szárnyaltak, páratlanok. Kérge fiatal korában sima, zöldes, később szürke, repedezett.

Szijácsa sárgásfehér, gesztje világosbarna. Kemény, szívós, nagyon rugalmas, nem nagyon tartós fa. Furnérfának használják.

Szilfa

Levelei hegyesek, oválisak, fűrészelték. Kérge sötétszürke, repedezett.

Szijácsa sárgás, gesztje barna. Hasonlít a kőrisfához. Közepesen kemény, durva rostú, rugalmas, tartós fa. Jó anyag a bogárokknak és hajóépítőknek.

Bükkfa

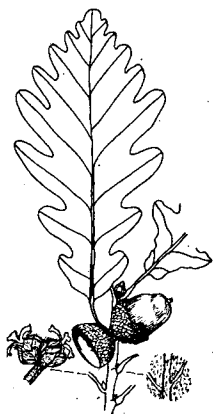
Levele ovális, sima szegélyű. Kérge sima, zöldesszürke.

Szijácsa fehér, pirosas árnyalattal. Fája nehéz, rugalmas, jól hasadó, szívós, jól megmunkálható. A hajlított bútorelemek alapanyaga. A faiparban nagyon elterjedt.

Gyertyánfa (5. ábra)

Levelei elliptikusak, fűrészelték, hegyesek. Kérge sima, szürkészöld, törzse nem hengeres, évgyűrűi hullámosak.

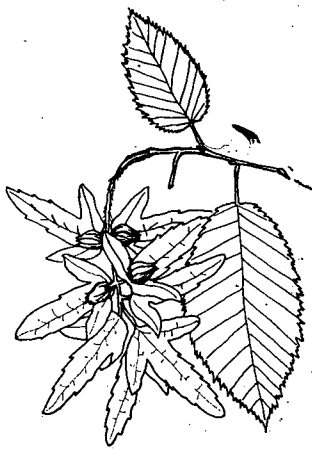
Szijácsa szürkésfehér, gesztje hasonló. Igen kemény, nehezen hasadó fa. Szerszámfának nagyon alkalmas. Szilárd.

Kocsántalan tölgy
3. ábra

Magas kőris
4. ábra

Közönséges gyertyán
5. ábra

A vázlat második része elméleti anyagunk további összefoglalása. Természetes, hogy ezen a foglalkozáson is kitűzzük a következő célokat. A hazai fafajták közül a lombos fák családjának újabb tagjait fogjuk keresni. Ezek lesznek: a juhar-, a dió-, a nyír-, az éger-, a hárs- és a nyárfa.

Tanulóink tehát a következő héten a fenti fák külső jegyeit kutatják a már meglevő forrásmunkákban. Kötelességüket szívesen teljesítik, hiszen most már őket is érdekli az ismeretsor befejezése, teljessége. Ezzel a közreműködéssel maguk is részeseivé válnak az oktatási folyamatnak és ez a körülmény egy kicsit bennük is alkotás örömet kelti. Nem tartják tevékenységüket hiábavalónak, de nagy örömet jelent számukra, ha egy-egy lényeges mozzanat „felfedezésében” szerepelhetnek!

Ilyen előzmények után kerülhet sor a harmadik foglalkozásra, amikor is – az elsőhöz hasonlóan – gyermekeinkkel újra kikristályosítjuk azt az ismeretmennyiséget, amelyhez az egyik részt ők szolgáltatják otthoni kutatásuk eredményeként, a másik rész pedig előtűk születik a tanár szemléltetése, magyarázata alapján. A tanításnak, az ismeretátadásnak ez a formája nem mondható megszokottnak. Sokan talán idegenkednek is tőle. Mégis azt kell mondanunk, hogy két szempontból is igen komoly előnyei vannak ennek a módszernek. Az egyik, hogy jelentős időmegtakarítással jár. A másik pedig az, hogy a gyermeket oly mértékben aktivizálja az új fogalmak megszerzése közben, amelyre eddig nem sok példát lehetne mondani. Az időmegtakarítás jelentőségét úgy érezzük nem kell különösen aláhúzni. A másik előnyt – pedagógus szemmel nézve a problémát – ugyancsak felesleges valami módon kiemelni. Ám e kétön túl van még egy rendkívül fontos mozzanat: az ilyen oktatási módszer alkalmazásával tanulóinkat szinte észrevétlenül rászoktatjuk a könyvek használatára, szeretetre! Úgy érezzük, hogy ez a tény nevelési-oktatási szempontból rendkívül jelentős!

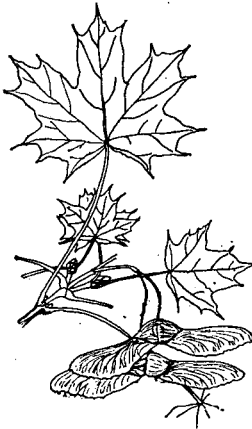
A harmadik foglalkozás vázlatja a következő lesz:

HAZAI FAFAJTÁK

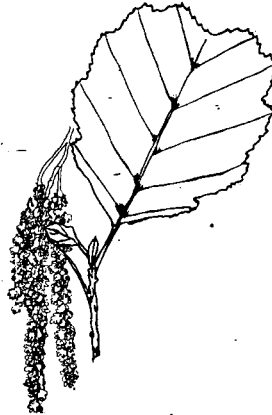
2. Lombos fák

Juharfa (6. ábra)

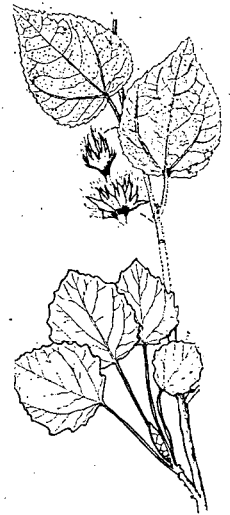
Levelei ötkaréjosak, nagyok és hegyesek. Kérge fekete, hosszirányban repedezett. Szíjácsa fehér színű. Középnéhez, nagyon sűrű szövetű, szívós fafajta. Nehezen hasad, hasítéka egyenletes. Jól munkálható, szépen pácolható, fényezhető. A bútorasztalosipar egyik legértékesebb fája.

Korai juhar
6. ábra

Enyves éger
7. ábra

Rezgő nyárfa
8. ábra

Diófa

Levelei nagyok, oválisak. Kérge szürke, hosszirányban barázdált. Szíjácsa szürkés, nagyon hajlékony és szívós. Gesztje szürkésbarna, gyakran sötét csíkokkal tarkított. Nehéz, kemény, rugalmas, jól hasadó fa. Megmunkálásra alkalmas. A bútorkészítés legértékesebb fája.

Nyírfa

Levelei rombusz alakúak, fűrészeltek. Kérge fehér, darabokban lefoszlik. Szíjácsa sárgásfehér. Könnyű, nagyon szívós fa. Puha, nehezen hasadó, nem tartós fajta. Könnyen befülled. Főleg rétegelt lemez készítésre használják.

Egerfa (7. ábra)

Levelei kerekék, egyenlőtlenül fogazottak. Kérge barnásfekete, barázdált.

Szijácsa sárgás, levegőn pirosasbarna. Könnyű, puha, jól hasadó fa. Nem vetemedik, nem rugalmas. Főleg bútorfának használják. Faragásra is alkalmas.

Hársfa

Levelei szív alakúak, fűrészeltek. Kérge fiatal korában sima, szürke, később sötétebb szürke és repedezett. Színe sárgás-pirosasfehér és jellegzetes édeskés illatú.

Nagyon puha, könnyű, rugalmas, eléggé szívós faféleség. Elsőrendű vakfa, vakfurnér, szobrász- és esztergályos-fa.

Nyárfa (8. ábra)

Levelei szív alakúak, fűrészeltek, hosszú kocsánnyal. A kérge fiatal korában sima, szürke. Később barázdált.

Fája sárgásfehér, néha szürkés. Bútorgyártásra, gyufagyártásra nagyon alkalmas.

Ezzel a mozzanattal az ismeretanyag kialakításának végére értünk. Ezen a foglalkozáson az új anyag mellett szerencsés eset, ha az előző órákon tanultakat is át tudtuk venni. Ha ez nem sikerült, egy újabb foglalkozásra kell beütemezni a tanult ismeretek elmélyítését. Ilyenkor már az összes fafajta szemléltető eszközei rendelkezésre állanak, hogy ezzel is megkönnyítsük a gyermekek számára a nem éppen rövid ismeretsor alaposabb rögzítését. A természetűen végrehajtott oktatási folyamatnak eredményesnek kell lennie. És ez az eredményesség elsősorban tanulóink tudatos munkavégzésében hozza meg gyümölcsét!

KELENDI GYULÁNÉ

Budapest

Olvasóvá nevelés a napközi otthonban

„Mit a művészet, tudomány
Csodásat, üdvöst hagy nyomán,
Adjuk meg e hazának azt
A hervadhatatlan szép tavaszt.”

Vörösmarty sorai kényszerítik a pedagógust, hogy számba vegye, hol állnak tanítványai a jóslat megvalósításában. Huszonöt főből álló napközis csoportomat ezért tettem én is mérlegre. Kiderült, hogy

5 értelmiségi szülők gyermeke, otthon könyvtárak van,

9 szakmunkás, aránylag jó anyagi körülmények között, könyvtárak nincs, de néha vásárolnak könyvet,

11 segédmunkás, alkalmi munkás, többnyire rossz családi körülmények között, könyv nem szerepel életükben.

Érdekelt, milyen irányú könyvek kötik le 10–13 éves tanulóim figyelmét. Kedves olvasmányuk: Móra, Gárdonyi, Fekete István művei, indián történetek, lányok körében a „Pöttyös”-könyvek igen népszerűek. Többségük azonban keveset, alkalmilag olvas. Szülői értekezlet, családlátogatás alkalmával a szülők szívesen fogadják az ifjúsági irodalommal kapcsolatos tanácsokat.

A nevelési célok megvalósításában jelentős szerep hárul a napközire. Az iskola követelményrendszerét kiegészítve az otthon nevelő hatásait is pótolnia kell.

A nevelés egységes. Időnként mégis ki kell emelni egyes feladatokat, egyrészt, hogy önmagunkban tudatosítsuk a tennivalókat, másrészt, hogy azok közül a legfontosabbakat, legsürgősebbeket, a tanulók ismeretében határozhatjuk meg. Csoportomban